

Hvordan lage egne artsfrø

Ole Jonny Larsen

Å lage reine frø av rhododendronarter, gjøres teknisk på samme måte som beskrevet i artikkelen «Bli rhododendronhybridisør»! Se denne for å lære selve teknikken.

Det er imidlertid noen forhold en må ta hensyn til som ikke gjelder når en skal lage hybrider. Her er en kort framstilling av dette.

Det er i hovedsak to måter en kan lage reine artsfrø, ved krysspollinering og ved selvpollinering. Det første betyr at en krysser to eksemplar av samme art med hverandre, og det siste vil si at en pollinerer planten med pollen fra seg selv.

Krysspollinering, HP-frø eller CP-frø

HP betyr håndpollinert. Det forutsetter at en har tilgang til to ulike eksemplar av samme art. Da kan en pollinere disse med hverandres pollen. Resultatet vil bli frø som gir samme art på begge plantene.

Noen ganger kan de to plantene være ulike selv om de er samme art. De kan for eksempel ha opprinnelse i ulik høyde i naturen. Da vil de gjerne ha ulik bladstørrelse eller vekstform. Resultatet blir da som oftest planter som er noe midt imellom, en menneskeskapt mellomform innen arten som ikke nødvendigvis vil finnes i naturen.

CP (kontrollert pollinering) skiller seg fra HP at arret blir dekket helt til etter pollinering med tape eller aluminiumsfolie. Resultatet blir som regel det samme som HP, men regnes for en enda sikrere metode.

Selvpollinering (selfing)

Dette er alternativet hvis en bare har en plante av den aktuelle arten. Da må en pollinere den med eget pollen. Dette er jo en form for incest, men likevel ikke så ille som det høres. Det skjer nok ganske ofte i naturen. I teorien vil det på lang sikt gi innavl og derved svakere planter, men i praksis har det liten betydning i denne sammenhengen da det tross alt er mange år mellom hver generasjon og at det trolig ikke blir gjentatt av samme hageeier.

Selvpollinering lykkes sjeldnere enn krysspollinering, og det har nettopp bakgrunn i det som er skrevet ovenfor. Plantene har nemlig innebygde

mekanismer som skal hindre selvpollinering. Noen vil aldri la seg bestøve med eget pollen, andre kan lures, men gjerne med færre frø som resultat. I vår hagesammenheng blir dette fullverdige planter.

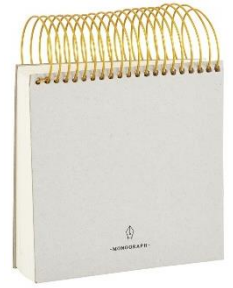
Selvpollinering er viktig hvis en skal formere svært sjeldne arter der det er umulig å få tak i flere eksemplarer.

Intrasiebling – søskenkryss

Dette er en mellomting mellom de to første. Her har en to planter av samme art til rådighet, men de er søsken fra en tidligere såing. De har da garantert samme mor, men kan ha ulik far/pollengiver. Det er regna for en bedre metode enn selvpollinering da det tross alt er forskjell på søsken, og i alle fall på halvsøsken, og genvariasjonen blir større.

Frø klar til høsting. Legg merke til at frøhusa til venstre er mindre enn de andre og sannsynligvis ikke inneholder frø.

Når du skal lage egen artsfrø, trenger du pinsett, merkelapper og notatbok, det er alt! Du velger en plante med blomster i ballongstadiet, dvs. blomster som er nesten åpne, men ennå ikke er så åpne at pollinerende insekt har klart å komme inn.

(De tre blomstene til venstre i bildet er i ballongstadiet og kan brukes til hybridisering. Den siste er åpen og skal fjernes, den kan allerede ha blitt pollinert med ukjent pollen. Tegninga nederst (Fig. 1) viser en blomst i ballongstadiet før og etter at kronblada er fjerna.)

Du plukker av alle kronblad. Er det mange blomster i klasen, kan du fjerne de som er minst modne slik at du står igjen med 5-6 stk. Til slutt står blomsterbunnen med fruktemnet igjen med griffel og arr pekende rett opp. Nå merker du greina rett under blomsten med en

sløyfeetikett eller lignende og skriver på artsnavnet, samtidig skriver du dato og art inn i notatboka di.

Hvis arret nå er fuktig/klissete, tar du med pinsetten en støvbærer fra en annen plante i samme art (HP/CP-pollinering) eller fra den samme planten du pollinerer på (selvpollinering) og gnir pollen på arret

(fig. 2). Denne prosessen skal du gjenta etter et par dager, da har som regel arret blitt fuktig og klart hvis det ikke

var det første gang. Det er ikke absolutt nødvendig å dekke til arret etter pollinering, insekter vil ikke fristes av en blomst uten kronblad. Men noen velges å lukke arret med kirurgisk tape etter pollinering. Dette kan være spesielt nyttig hvis det er regn i vente.

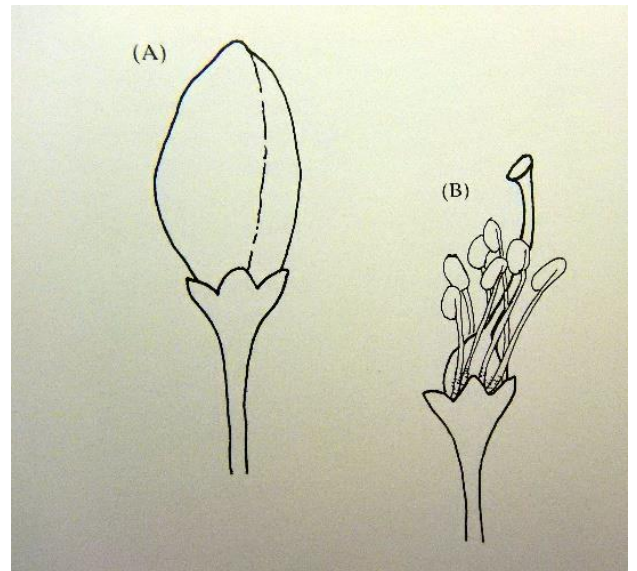

Fig.1

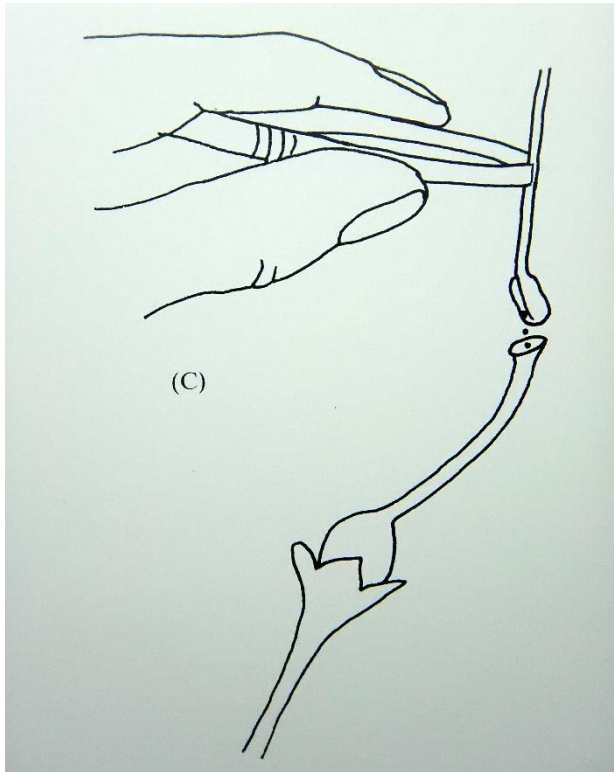

Fig.2)

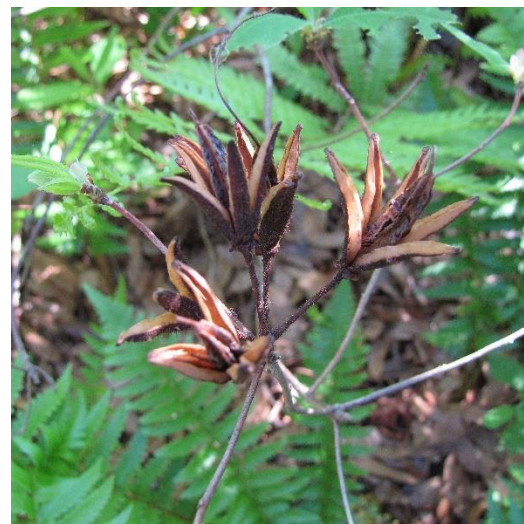
Så skal en bare smøre seg med tålmodighet. Etter noen uker vil en se om krysset har «tatt seg», altså om frøene er befrukta og har begynt å vokse. Det ser en på at det kommende frøhuset fremdeles er grønt og friskt i stedet for at det har begynt å visne, og at det har begynt å vokse, men ennå er umodent (Fig. 3)

Iblant er det bare noen av frøhusene som vokser, da er de andre ubefrukta og kan fjernes).

Fig. 3

Neste punkt kommer først langt utpå høsten når frøhusa blir gradvis brune og begynner å sprekke opp i spissen. Frøa er da modne og kan samles inn. Da må en følge med slik at frøhusene ikke sprekker opp og tømmer seg før en får tatt vare på de dyrebare frøa til sine første hybrider. De kan såes med en gang, eller de kan tørkes og oppbevares i en fryser i mange år. Det er best å pakke dem i aluminiumsfolie som så igjen kan legges i en liten ZIP-pose i ei boks eller et glass med lokk. Skal de oppbevares kort tid, f.eks. fra oktober da de ble høsta til en har tid til å så dem i januar, kan de ligge i kjøleskapet i tett pakning. Hvis frøhusa ikke er helt åpne, kan de legges på en asjett i romtemperatur noen dager. Da vil de som regel sprekke opp. Blir de steinharde og nekter å åpne seg, må en bruke makt, enten med fingrene, en knipetang eller en morter (vær forsiktig så ikke frøa knuses!)

Snart modne frøhus til venstre. På det høyre bildet er det nesten for seint, men det vil som regel være en del frø igjen likevel.

Å rense frø er en treningssak. Det letter arbeidet veldig å ha et godt utvalg med sikter og tesiler. Iblant kan frøene drysses rett ut av frøhusa, men som regel må du jobbe litt mer for det.

Når du åpner et frøhus, sitter du igjen med tre ting: Frø, rester av frøhuset og fint støv. Begge de to siste må vekk, for de blir gjerne full av muggsopp hvis de blir sådd på våt jord.

Rester av frøhus kan lettest fjernes med ei sil som slipper frøa gjennom og lar resten ligge igjen. Støvet kan en fjerne med å drysse frø og støv utover en hvit tallerken. Hvis en bikker det forsiktig ned på en annen tallerken, vil mye av det fine støvet ligge igjen og kan børstes vekk. Gjør en dette noen ganger, er det meste vekk. Ei veldig fin tesil er også bra. Den kan sleppe finstøvet gjennom, og holde igjen frøene.

Bildet under viser hvorfor plastposer ikke er velegna til å oppbevare frø. Statisk elektrisitet «limer» frø til posen, og det blir veldig vanskelig å få dem ut igjen. Om de pakkes i aluminiumsfolie før en legger dem i posen, er problemet løst.

Nå kan du stolt så dine egenproduserte artsfrø, eller du kan sende dem inn til frølista til De norske Rhododendronforening!

